

Mérföldkő, fordulópon

Magyar tragédia, Délvidék 1944-1945 – Tárlatmegnyitó a Terror Háza Múzeumban

A részben leleplezett, a feltáratlan múlt töredéknyi részét, a délvidéki-vajdasági magyar tragédiáját – újkori történelmünk egyik legsötétebb fejezetét –, a túlélők, a hozzátartozók vallomásait, a dokumentumokat, a kiadványokat, a fotókat a „Magyar voltát, ezért!” (Márai Sándor: Halotti beszéd) mottó fűzi egybe. A gazdag anyagból összeállított első ilyen jellegű tárlat február 22-én nyílt meg Budapesten, a Terror Háza Múzeumban, záró része ez a Magyar tragédia átfogó elnevezéssel 2004-ben kezdődött kiállítás-sorozatnak. Az érdeklődők az év végéig tekinthetik meg a tárlatot. Emlékezésként, kegyelet-adásként.

Minthogy a tárlatmegnyitó is túlmutatott az emlékezésen, a kegyeletadáson. S talán reménykedhetünk, hogy most már minden másként lesz. Mintha megtörtént volna az áttörés a hivatalos berkekben is a Terror Házában megnyílt kiállítással. Im már a kendőzetlen történelem nyitja meg előttünk, a mindennapok kisemberei előtt, sötét lapjait. Az 1944 őszén elszabadult pokolról, a megtorlásokról, a Délvidéken bevezetett katonai közigazgatásról, a németek és a magyarok megfélemlítéséről, menekülésre kényszerítéséről, kiirtásáról...

Teleki Júlia az édesapja fotója mellett

Erre utalt Schmidt Mária főigazgató köszöntőbeszédében: „Tito parancsára több mint 15 000 embert fosztottak meg életétől, pusztán azért, mert magyarok voltak, más nyelvet beszéltek, más volt a kultúrájuk. Különös értéke van a még élő tanúknak, mert azt, ami történt, csak ők idézhetik fel számunkra. Nekünk, akik nem voltunk részesei az akkori eseményeknek, az a dolgnak, hogy emlékezzünk azokra, akiket meggyötörték, megaláztak, megövezgítettek, árvává tettek, megkínzottak, megölték... Miközben nem mondhatunk le arról, hogy megnevezzük a partizán gyilkosokat és besúgóikat.”

A tárlat elkészítésében Forró Lajos történész, a Délvidéki Mártírium 1944-45 Alapítvány elnöke is részt vett. Személyesen is érintett; nagyapja is a bosszú áldozata lett:

„Mérföldkőnek tartom ezt a kiállítást. Fontos, hogy minél többen tudjanak ezekről a szörnyűségekről, s akkor talán nem fognak megisméltódni. Amikor 1992-ben elkezdtem a kutatásomat, nem gondoltam volna, hogy Budapesten, az anyaországban, a Terror Házában kiállítják majd a feltáratlakat... 1944-ben nem a felszabadulást hozták a partizánok, hanem a halált. Nehéz volt végighallgatni az édesapámat, amikor elmesélte, hogyan találkozott a nagyapámmal... Sok hasonló vallomást hallgattam végig, akkoriban más lehetőség az adatgyűjtésre nem is volt, hiszen zárva voltak előttünk a levéltárak.”

A letisztuló, vagy inkább a kiteljesedő képről beszélt Matuska Márton publicista, a megtorlások egyik első kutatója: „Lassan kiderül, hogy mi történt a magyarokkal a Délvidéken a második világháború utolsó, illetve a béke első hónapjaiban. Abban az időben a délvidéki magyarok száma nem érte el a félmilliót. Kutatásokkal lehetne bizonyítani, hogy akkor, amikor a legtöbb bennünket „felszabadítottak”, közülünk 84 ezer magyart elűdöztek, több mint 15 ezerünket pedig kivégeztek, lemészároltak.

Ma is csak találgathatjuk: hányat? Minderről majdnem fél év-

századon keresztül nem hallhattunk semmit. A történelmi VMDK már 1990-ben levélben kérte a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémiát, hogy tárja föl: mi történt a délvidéki magyarokkal. Az idén a 67. évfordulóra emlékezünk, most értünk el a fordulóponthoz. Ez a kiállítás is a folyamat egy lépése, amellyel tudatosítjuk a magyar, a világ közvéleményében, hogy mi történt velünk. Azt mindenki tudja, hogy mi történt 1942-ben, viszont senki nem beszélt, Cseres Tiboron kívül a folytatásról. Mióta az anyaország is mellénk állt, felgyorsultak a folyamatok.”

Zord idők láncolatára emlékeztetett Dejan Šahović, Szerbia budapesti nagykövete köszöntőjében. A Terror Háza, mint mondta, a legmegfelelőbb hely arra, hogy ezekről az eseményekről beszéljünk: „Hiszen a terror szó a legmegfelelőbbben fejezi ki mindazt, amellyel a Vajdaság polgárai azokban a nehéz években szembesültek: letartóztatások, kínzások, vagyonelkobzások, üldözések, bosszúk, likvidálások gyorsított eljárással. A terrornak az ártatlan emberek ezrei estek áldozatul. Sok esetben, sajnos, csak azért, mert azok az emberek más néphez, valláshoz tartoztak. A bűncselekmények elkövetőinek arcuk van, vezetéknevük és keresztnevük, nem bújhatnak el az állam vagy a nép kollektivitása mögé. A mai korosztálynak kötelessége az ártatlan áldozatok emlékének megőrzése. Biztosítani kell számukra és családjuknak a méltóságot és megnyugvást, hogy pont kerülhessen a tragikus múlt végére.

Az emlékezés szabaddá válásával, a levéltárak fokozatos megnyíltásával egyre tisztábban látni azokat a tragédiákat, amelyek Közép-Európában, Vajdaságban történtek, hangsúlyozta tárlatmegnyitó beszédében Navracsics Tibor miniszterelnök-helyettes: „Mi, akik nem vagyunk személyesen érintettek sem a vajdasági, sem az erdélyi, sem a felvidéki eseményekben, most már mi is tudjuk, mi történt. Ha közelebbről nézzük ezeket a tragédiákat, akkor láthatjuk azokat a szálakat, amelyek még korábbi korszakokba vezetnek vissza bennünket. Az I. világháború következményeként kaptak erőre azok a totális mozgalmak, amelyek kizárólagosságot hirdetve nemzeti, faji vagy osztályalapon a másik csoporthoz tartozók elpusztítását jelölték meg. Az I. világháború honosította meg Európában az etnikai nemzet koncepcióját, amelynek eredményeként egymást kizáró kategóriákban kezdtünk gondolkodni. S az I. világháború hirtette el azokat a konfliktusokat, amelyek a másodikhoz vezettek. Ennek következtében 1944-45 kegyetlen telen, a Délvidéken, jugoszláv kommunisták a magyarok ezreit vagy tizezreit gyilkolták le. Nekünk a délvidéki vérengzés különösen fáj, hiszen nemzetársainkat gyilkolták le. De hiszem, hogy a szerb történelemnek is fájó pontja ez, hiszen nem szerbek, hanem kommunista jugoszlávok hajtották végre a népirtást, egy totális ideológia jegyében.”

Gyöngykoszorút kötnek...

Nincs más út, csak a szembenézés és a bűnbocsánat, hangzott el többször is a tárlatmegnyitón, amelyet Rúzsza Magdi éneke tett meghittebbé. A nagy érdeklődést kiváltó tárlatra nagyon sokan érkeztek szülőföldünkről. A számos köztiszteltetben álló személyiség között láttuk Nikovics Oszkárt, Magyarország belgrádi nagykövétét, Becsey Zsolt közigazdasági államtitkárt, Szili Katalin parlamenti független képviselőt is.

STANYÓ TÓTH Gizella